

BIBLIOGRAFSKI PREGLED PRIMORSKIH TISKOV DO LETA 1918

Zoltan Jan, Istituto di Filologia Slava, Trst

Ocenjevanje bibliografij je ena najbolj nehvaležnih nalog, ker vsebujejo množico informacij, ki jih je zelo težko preverjati, še težje pa dopolnjevati. Za slednje bi potrebovali vsaj toliko časa, kot ga je vložil avtor bibliografije.

Pri bibliografiji Slovenska tiskana beseda v tiskarnah na Primorskem Andreine Jejčič¹ je vložena toliko večletnega dela, da se poročevalec nikakor ne more spuščati v dopolnjevanje samega gradiva. Da je pripravila delo, ki obsega 1233 bibliografskih enot, je avtorica pregledala poleg številnih sekundarnih virov še fonde cele vrste knjižnic in arhivov, od italijanskih državnih ustanov, kakršne so npr. Biblioteca Civica v Trstu, Biblioteca Isoncina v Gorici ter semeniška knjižnica v Gorici, preko najpomembnejših nahajališč naših zamejskih Slovencev, pa do ustanov na naši strani državne meje. Pri slednjih se paljača spet razprostira od posameznih župnijskih knjižnic (npr. Crniče) prek krajevnih ustanov, kakršni sta Goriški muzej in Semeniška knjižnica v Vipavi, pa osrednjih slovenskih pokrajinskih knjižnic (Nova Gorica, Koper, Novo mesto) vse do osrednjih slovenskih bibliotek (NUK, Slovenska knjižnica, Knjižnica Narodnega muzeja v Ljubljani)². Kljub vsemu pa avtorica obžaluje, da zaradi spleta okoliščin, med katerimi finančna sredstva niso najmanj pomembna, ni bilo mogoče ekscerpirati nekaterih najdišč, ki bi prav

gotovo dopolnjevala delo z marsikatero novo, doslej še neznano enoto. Predvsem gre tu za pomembna italijanska državna arhiva (Trst, Gorica), poleg tega pa še vsaj za dunajsko biblioteko, čeprav bi se morda kaj našlo tudi v italijanskih knjižnicah (Benetke, Videm, Čedad, Humin, pa tudi Rim ter Firenze) in morda še kje. Kljub temu že samo to paberkovanje po virih in nahajališčih zadostuje za vtis, koliko ton gradiva je bilo treba obrniti, da je nastala pričujoča bibliografija. Spoštovanja vreden napor.

Historiat bibliografije STB nam pojasnjuje marsikatero odločitev, ki bi morda najprej zbudila pomisleke. Podlaga in izhodišče STB je seveda bibliografija Pavla Plesničarja *Narod naš* dokaze hrani, ki je izšla 1940 v Ljubljani. Ze sam pomenljiv naslov nam pripoveduje o namenu dela, nastalega pod vtisom rapalske pogodbe in nacionalne katastrofe tiste tretjine slovenskega naroda, ki je bil izven državnih meja izpostavljen fašističnemu nasilju. Zaradi tega je logična in opravičena teritorialna zamejitev, ki upošteva dela Slovencev, ki so bila tiskana onstran rapalske meje, to je na območju, za katero se je takrat uveljavil termin Primorska, čeprav obsega tudi Notranjsko, Tolminsko ... V zgodovinopisju, pa tudi na drugih področjih javnega življenja, nam Primorska navadno še vedno pomeni to geografsko območje, čeprav je v različnih obdobjih povsem nesmiselno iskati skupne poteze tako različnih pokrajin, ki nimajo ne zgodovinskega ne političnega ne drugega skupnega imenovalca.

Plesničarjevo geografsko zamejitev upoštevajo tudi mnoge druge bibliografije in tudi STB. Manj trdni pa so drugi kriteriji, ki se jih tudi sam ni mogel dosledno držati. Upoštevanje tiskarne kot kriterija izbora omogoča sicer jasno razmejitev, vendar ne poda kulturnega utripa Primorske, ker so na njeno življenje vplivala tudi dela, ki so bila tiskana drugje. Celo Plesničarju se poznajo razpoke, saj upošteva npr. tudi dela Slovencev, ki so bila natisnjena na Primorskem v tujem jeziku. Ponovno se izkaže, da je definicija, ki jo je kasneje razvil v slovenski teoriji bibliografije prof. Logar in jo je praksa uveljavila, neprimerno boljša. Po teh kriterijih bi v našo pokrajinsko bibliografijo spadalo vsako delo, ki izpolnjuje enega izmed naslednjih treh kriterijev: da je nastalo na Primorskem, da je avtor Primorec ali da se po vsebini nanaša na Primorsko. Avtorica v uvodu sama opozori na pomanjkljivosti Plesničarjevega kriterija, ki pa ga je ohranila zaradi predhodno opravljenega dela. Ko je Goriška knjižnica pričela delovati kot študijska knjižnica, je skladno s tradicijo knjižnic takšnega tipa, pa tudi zaradi zgodovinske

usode tega območja, vložila veliko naporov v zbiranje in strokovno obdelavo domoznanskega gradiva. Že prvi delavci - Jelinčič, Ivan Bidovec, predvsem pa bibliotekar Marijan Breclj so se zavedali pomena tega delovnega območja. Značilno je, da je knjižnica že 1959 leta ob proslavi petletnice priključitve Primorske Jugoslaviji pripravila v Ajdovščini razstavo primorskih tiskov. Kasneje je še nekajkrat priredila takšne razstave primorskih tiskov, med katerimi velja spomniti na sledeče: Razstava primorskega tiska 1962, Beneški Slovenci in Režijani v besedi in podobi 1964, Primorska knjiga med obema vojnama 1918-1941 ter obsežna razstava 1981. leta, ki jo je pripravila bibliotekarka Andreina Jejčič. Ko je primerjala sekundarne vire (predvsem Plesničarja) z gradivom v fondih Goriške knjižnice, je ugotovila, da je ohranjenih veliko del, ki jih Plesničar ni popisal. Sistematično desetletja trajajoče delo Goriške knjižnice, pa tudi nekaterih drugih novogoriških ustanov (npr. Goriškega muzeja) je odkrilo še prenekatero publikacijo, ki bi sicer utonila v pozabo. Že tedaj je pripravila toliko gradiva, da ga sploh ni bilo mogoče razstaviti. In tako je nastala zamisel, da bi nadaljevala to delo, ki ga je prva leta podpirala tudi občinska raziskovalna skupnost.

Kako potrebna je bila nova bibliografija, nam je jasno že če malo prelistamo delo, saj hitro ugotovimo, da se je marsikaj izgubilo. Prenekatero delo, ki ga Plesničar naveda, naši avtorici ni bilo več dostopno. Tudi pri lastnem delu je lahko spoznala, kako gradivo izginja. V goriški Semeniški knjižnici je npr. našla izvod Staničevih pesmi, ki je imel uvezenih vrsto listov s posameznimi Staničevimi pesmimi, katere je tiskal priložnostno po najrazličnejših krajih in so zelo redki. Kasneje so to knjižnico preurejali, in ko se je čez kakšno leto avtorica spet vrnila, da bi dopolnila podatke, knjige ni več našla. Ali bi ti listi Staničevih pesmi odprli nove poglede na njegovo poetiko? Prav gotovo nam bo STB odgrnila še kakšen list slovenske literarne zgodovine. Tako naprimer vzemo, da je Blaž Bevč izdal 1915. leta v samozaložbi roman Jadranski biseri, tu so podatki o prevodu Begičeve povesti Zaobljuba, ki je izšla 1915. leta, v začetku prve svetovne vojne, v okviru Gabrščkove Slovanske knjižnice, pa je kljub temu povsem pozabljena, v našem spominu je zbledel tudi neki Ivan Kovačič, ki je leta 1910 izdal roman Mali gozdar³. Tudi med slovenskimi učbeniki najdemo zanimive podatke, ki zbuja našo radovednost. Tako smo naprimer pozabili na Nemško pismenost za male šole, ki je izšla 1847 v Trstu, ali pa na Berilo za drugi klas malih šol na kmetih, ki so ga izdali leta 1852 prav tako v Trstu⁴. Prav posebno pa

budi naše zanimanje Pavletičeva Knjižnica za pouk gluhome-
 mov Deželnega italijansko slovenskega zavoda goriško istr-
 skega v Gorici, ki je izšla 1875., verjetno v treh snopi-
 čih, obsega pa skoraj dvesto strani⁸. Žal ne moremo na-
 vajati vsega, kar se je pokazalo novega v tej bibliografi-
 ji, čeprav so zelo zanimive brošurice, ki so jih izdajali
 ob različnih obiskih presvetlega cesarja v naših krajih⁹,
 spomine bi lahko obujali ob pravih različnih društev⁷,
 potem je tu cela serija pozabljenih del o sadjarstvu, svi-
 loprejkah, pogozdovanju⁸, da ne omenjamo vseh številnih
 nabožnih tekstov, ki segajo od poučnih del prek različnih
 pastirskih listov, opisov čudežev ter romarskih poti, pa
 vse do molitev⁹. S pomočjo avtorice naj morda opozorimo
 le še na tri slikovita dela, ki naravnost vznemirjajo naše
 zanimanje za nekdanje življenje. Knjiga Benvenuta Benelli-
 ja Kratak poduk o pravem babičevanju iz leta 1880 je morda
 najbolj zanimiva za strokovnjake¹⁰, toda ko naletimo na
 brošuro Franca Gvozdenovića O kobilicah na goriškem Krasu
 in o načinu, kako naj se jih pokončuje pozimi¹¹, se nam
 obudi spomin na skorajda pozabljeno nadlogo. Nič manj zgo-
 vorno ni delo Emanuela Freuda Kako se obvarujemo sifilične
 kuge - opomin vojakom in mladim možem, ki je izšla sredi
 prve svetovne vojne v Trstu¹². In tako je nadaljevanje
 tistega začetnega preverjanja Plesničarjeve bibliografije
 rodilo sadove. Seveda je bilo treba rešiti marsikateri pro-
 blem ter se odločiti, čeprav ni bilo zanesljivih meril.
 Kako npr. ugotoviti, ali je določena brošurica le sepa-
 ratni odtis ali samostojna publikacija. Ponekod popisi se-
 sekundarnih virov niso toliko natančni, da bi omogočili
 zanesljivo identifikacijo. Marsikdaj je nemogoče ugotoviti
 tiskarno in se je težko odločiti, ali publikacijo vklju-
 čiti v bibliografijo. Tako se je obseg bibliografskih enot
 skoraj podvojil (od 782 enot pri Plesničarju jih je sedaj
 popisanih 1233). Standardizirana je organizacija popisa
 bibliografskih enot, ki upošteva mednarodne standarde. Do-
 dana so nahajališča oziroma viri pri tistih enotah, ki jih
 avtorica ni imela v roki. Škoda le, da vsaj pri urejenih
 fondih niso navedene tudi signature, kar bi nedvomno pove-
 čalo uporabnost dela. Pregledno so urejena tudi vsa štiri
 kazala, čeprav bi ponekod želeli podrobnejšo razčlenitev
 po univerzalni decimalni klasifikaciji.

Skratka, gre za skrbno, vestno in zanesljivo delo, ki smo
 ga veseli toliko bolj, ker je nastalo ob vseh drugih delov-
 nih obveznostih krutega vsakdanjega knjižničarskega dela,
 ki ne dopušča lagodnosti, ker se vsak dan pojavljajo vrste
 bralcev, ki sprašujejo po knjigi, o kateri so pravkar pre-
 brali recenzijo. In tako se nam zdi publikacija še toliko
 primernejša za počastitev jubileja Goriške knjižnice Fran-

ceta Bevka vsaj zaradi teh razlogov:

- podaja nam zaokroženo podobo delovnega področja, ki se mu je Goriška knjižnica vestno posvečala,
- delo je skrbno in strokovno opravljeno, kakor je v tej ustanovi utečena navada in je ne spoštuje le avtorica, pač pa vsak član kolektiva,
- priča nam o ustvarjalni moči kolektiva, ki pa je že dolgo znana, saj so ti delavci nekega leta pripravili celo sedem avtorskih knjig.

Opombe

1. Slovenska tiskana beseda v tiskarnah na Primorskem (1607 - 1918). Bibliografija. Sestavila Andreina Jejčič. Nova Gorica, Goriška knjižnica Franceta Bevka 1989. (Publikacije Goriške knjižnice 6). 181 str. Dalje STB.
2. Primerja poglavja o virih na str. 169, ki obsegajo popoln seznam.
3. Prim. enote 985, 1068, 1176.
4. Prim. enote 48, 71, 100, 1141.
5. Prim. enoto 227.
6. Prim. Francu Jožefu I : (program za veličasten sprejem ob prihodu F.J.I v Gorico), Gorica 1875 - enota 222; ali Peerz Rudolf E.: Cesar v Gorici : v spomin bivanja Njegovega Veličanstva presvetlega cesarja Franca Jožefa I, Gorica 1900 - enota 645
7. Prim. Postave za vojaški bataljon mesta Tersta in njegove okolice, 1860 (enota 110); Pravila društva slavjanske narodne čitalnice v Terstu, 1861 (enota 118); Pravila drugega primorskega društva vojaških veteranov za poknežno grofijo Goriško in Gradiško, 1880 (enota 266); Glasi "slovenskega jezika", katoliško-politično-narodnega društva v Brdih, 1887 (enota 343); Pravila Goriške zveze gospodarskih zadrug in društev, 1911 (enota 1027); S poti! : Klerikalci in Sokolstvo, 1913 (enota 1117).
8. Prim. enote 103, 210, 236, 320, 390, 502, 568, 910, 985
9. Prim. npr. Kratka povest, kako se je blažena devica Marija dvema pastirčkoma na Saleški gori prikazala, Gorica 1855 (enota 49); Sveti Jožef v Ricmanjih : kratak popis začetka božje poti ..., Trst 1878 (enota 255); Kratka zgodovina prikazanja Matere božje na božjem potu v Strunjanu, Trst 1911 (enota 1016); prim. tudi enote 144, 171, 1143.
10. Prim. enoto 260
11. Prim. enoto 917
12. Prim. enoto 1190